

ЖЕРТВА НАСИЛЬНИЦЬКОГО ЗЛОЧИНУ

Проблему потерпілих від насильницьких злочинів не можна визнати випадковою, оскільки при цьому існуюча взаємодія між сторонами злочинець-жертва виступає найбільш яскраво. Поведінка жертви багато в чому дозволяє зрозуміти поведінку злочинця. От чому необхідним є дослідження питань про особу і поведінку потерпілих від сексуальних злочинів, про їх місце в генезисі цих злочинів.

Так, Д. В. Рівман надає важливі відомості про те, що негативна поведінка типова, насамперед, для потерпілих віком до 25 років та виділяє три найтипівші ситуації вчинення зґвалтувань з віктимологічних позицій:

1) ситуації, в яких поведінка потерпілих мала провокуючий характер (13,0%), що виражається у встановленні контакту з незнайомими або малознайомими людьми, відвідуванні їх домівок чи перебування з ними на самоті в затиснутих місцях, у спільному вживанні спиртних напоїв і некритичному сприйнятті відвертих натяків і намірів майбутніх гвалтівників, демонстрації прихильного ставлення до можливого сексуального зближення;

2) ситуації, в яких поведінка потерпілих об'єктивно створює можливість вчинення зґвалтування (39,3%). Поведінка потерпілої не «обтяюча», але саме перебування у сформованій обстановці може призвести до вчинення зґвалтування;

3) ситуації, в яких поведінка потерпілих була позитивною або нейтральною (47,7%). Зазвичай трапляються випадки, коли потерпілі не знають злочинця і під час насильства чинять йому завзятий опір¹.

У багатьох роботах дані висновки про потерпілих мають обвинувачувальний характер. У вищезгаданій класифікації лише в одній з трьох ситуацій жертви зовсім «невинні». Зазвичай увага акцентується на їх аморальності, антигромадському способі життя, неналежній поведінці, причому не тільки в обставинах, що безпосередньо передують зґвалтуванню, а й загалом. Вивчення впливу поведінки жертви на механізм вчинення злочину є на сьогоднішній день актуальним, адже, як вказує Б.М. Головкін, враховуючи різке ускладнення криміногенної ситуації, можна припустити суттєве збільшення рівня віктимізації, а також структурні зміни у бік переважання жертв від злочинців проти власності та злочинів проти життя і здоров'я особи [2, с. 3].

В. С. Мінська правильно зазначає, що аморальна поведінка потерпілих може виражатися в дії (спільне вживання спиртних напоїв і перебування з винним наодинці, прояв ласки), але може бути й

пасивною (недостатньо активна протидія проявам сексуальних намірів). Те й інше можна тлумачити як дозвіл на підготовування та вступ у статевий зв'язок. Водночас В. С. Мінська вважає, що навіть така поведінка потерпілих тлумачиться по-різному. Для визнання сексуального злочину спровокованим важливо встановити не тільки наявність аморальних дій потерпілої в ризикованій для неї ситуації, а й те, що ці обставини адекватно відбилися у свідомості злочинця і вплинули на формування його психічного ставлення до діяння. Тільки правильне уявлення винного про ситуацію і поведінку потерпілої робить учасниками події обох суб'єктів.

У своїй монографії присвяченій кримінологічним проблемам умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень, що вчиняються у сімейно-побутовій сфері Б. М. Головін зазначає, що більшість домашніх насильств вчинялись чоловіками зрілого віку, що у певній мірі пояснюється кризовими періодами їх особистого чи сімейного життя. У них спостерігається накопичення негативного життєвого досвіду, ослаблення соціальних зв'язків, дезадаптація. Злочинці, здебільшого одружені або перебувають у фактичних шлюбних відносинах з потерпілими. Винні мають середній освітній рівень, викривлену систему ціннісних орієнтацій і життєвих установок. Зазвичай такі особи не обтяжують себе сімейними обов'язками, уникають суспільно-корисної праці. Нерідко порушують норми правопорядку, за вчинення яких притягувалися до адміністративної та кримінальної відповідальності [7].

Наведені думки є досить дискусійними. По-перше, зрозуміло, що, незалежно від своєї поведінки, жертва і злочинець у всіх випадках будуть учасниками подій. Інакше просто не може бути. По-друге, необов'язковою, щоб дії потерпілої адекватно відображалися у свідомості злочинця. Крім того, вимагає з'ясування, що в даному контексті розуміється під адекватним відображенням. Адже кожна людина сприймає події, що відбуваються, і особливо винки конкретних людей, суб'єктивно, залежно від своїх морально-психологічних рис, поглядів, уявлень, установок, досвіду. Те, що одній людині може здатися аморальним, іншій - цілком нормальним, що не виходить за рамки загальноприйнятого. Часто дійсна протидія жертви сприймається злочинцем як кокетство. Встановлено, що багато потерпілих ведуть з майбутнім злочинцем сексуальну гру, зміст якої злочинцю і жертві може бути незрозумілий, не усвідомлюється ними. Численні випадки, коли навіть необережна поведінка потерпілої, у тому числі неповнолітньої, що не має нічого спільного з аморальністю, розцінювалася злочинцями як глибоко аморальна, як «запрошення» до статевого акту. Тому завжди потрібно розрізняти і зіставляти суб'єктивне сприйняття реальності і злочинцем, і потерпілим з об'єктивною значимістю і змістом цієї реальності.

Список використаних джерел:

1.Головін Б.М. Вікімізація населення в Україні: стан, детермінанти, запобігання // Теорія і практика правознавства. – 2014. –Вип. 2 (6) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://tlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/06/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D1%96%D0%BD.pdf>

2.Головін Б. М. Кримінологічні проблеми умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень, що вчиняються у сімейно-побутовій сфері : монографія / Б. М. Головін. – Харків: Нове слово, 2004. – 252 с.

УДК 343.9.01:005.44
ББК 67.61я431
3-68

Редакційна колегія:
проф. А. П. Гетьман,
проф. Б. М. Головкін,
канд. юрид. наук, доц. О. В. Ткачова,
канд. юрид. наук, ас. О. В. Таволжанський,
канд. юрид. наук, ас. Н. В. Сметаніна,
канд. юрид. наук, ас. К. Д. Кулик,
канд. юрид. наук, ас. О. О. Шуміло,
ст. лаб. К. С. Остапко

**Злочинність у глобалізованому світі : матеріали XVI Всеукр.
3-68 кримінол. конф. для студентів, аспірантів та молодих вчених (м. Хар-
ків, 12 груд. 2017 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана і Б. М. Головкіна. –
Харків : Право, 2017. – 420 с.**

ISBN 978-966-937-307-6

ISBN 978-966-937-307-6

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2017
© Оформлення. Видавництво «Право», 2017

Міністерство освіти і науки України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ЗЛОЧИННІСТЬ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Матеріали XVI Всеукраїнської кримінологічної
конференції для студентів, аспірантів та молодих вчених

(м. Харків, 12 грудня 2017 р.)

За загальною редакцією
професора *А. П. Гетьмана* і професора *Б. М. Головкина*

Харків
«Право»
2017